

FITO RODRIGUEZ

Kultur autodeterminazioaren beharra

Bizitzen ari garen sasoi honexek frankismoaren bukaera-koarekin antza duela ematen du. Birzentralizazioaren aldarririk Espainian, autonomiaren aurkako jarrera politikoen gizarteratzea... Horren aurrean, berriz, kultur giro antizentralista eta politikoki independentziaren helburua espainiar periferietan zabalduz doaz.

Aurreko garai haietan, aldiz, orain ez bezala, musika berriaren eragina nabarmena izan zen eta orduko abeslari ezagun batzuen bultzada ere bai, hala nola: Miro Casabella, Gorka Knörr, Mikel Laboa, Imanol, Pablo Quintana, Enric Barbat, Pi de la Serra, Xabier Lete, Rafael Subirachs, Joan Isaac...

Aurten hori guztia hartu nahi izan dugu gogoan Donostian bildutako Galeuscan, eta *Ahozkotasuna: esateko idazten dena* hautatu dugu gaitzat. Hasierako Galeuscan Poblet Monastegiko Agiria adostu genuen 1984an, Txillardegiri, Ignasi Riera eta Xosé Luís Méndez Ferrín idazleen itzalean. Hortik aurrera, idazleen elkarte bakoitzak txandaka antolatutako urteroko bilkuretan honako gaiei ekin diegu:

- 1991. VIII: Entsegua, poesia eta eleberrigintza garaikidea (EIE, Iruñea)
- 1992. IX: Europaren eragina gure literaturetan (AELG, Santiago)
- 1993. X: Herria literaturgintzan (AELC, Tarragona)
- 1994. XI: Mestizajea literaturan (EIE, Gasteiz)
- 1995. XII: Migrazioa eta erbestea (AELG, Santiago)
- 1996. XIII: Idazkuntza XXI. mendean (AELC, Andorra)
- 1997. XIV: Bidaia literarioa (EIE, Miarritze)

- 1998. XV: Arte plastikoak literaturgintzan (AELG, Santiago)
- 1999. XVI: Globalizazioa eta literaturak (AELC, Castello)
- 2000. XVII: Globalizazioa eta kultur zubiak (EIE, Lekeitio)
- 2001. XVIII: Irakurketa sorkuntzarako bidea (AELG, Pontevedra)
- 2002. XIX: Mugak apurtuz (AELC, Palma)

Hurrengo urtean, ordea, Galeusca birmoldatu genuen eta, horrekin batera, izaera juridikoa eman genion. Bilkurak egiten jarraitu genuen, honakoak, alegia:

- 2008. Galeuscaren birmoldaketa (AELC, Poblet)
- 2009. Literatura txikiak, erronka handiak (EIE, Arantzazu)
- 2010. Gure literaturen etorkizuna (AELG, Coruña)
- 2011. Itzulpen literarioa (AELC, Bartzelona)

Eta Donostiako aurtengo bilera, jakina. Baina, 2008tik aurrera, Galeuscaren funtsa espainiar zentralismo berrituari behar bezala aurre egin ahal izateko egokitu behar izan genuen. Horrela, Pobleten sinaturiko Agiri Berriaren arabera, hiru literaturen artean informazio zuzena bermatzea, argitalpen komunak sortzea, elkarren arteko itzulpenak erraztea eta egile eskubideen defentsan batera aritzea deliberatu genuen.

Hori guztia dela eta adostu dugu urte honetako topaketetan jarraian datorren agiria, bere garrantziagatik osorik eskaini nahi dudana:

Donostian, 2012ko urriaren 26, 27 eta 28an, urteroko Galeusca Federazioaren topagunean, *Ahokotasuna: esateko idazten dena* gaitzat hartuta bildurik, idazle katalan, galego eta euskaldunok, ondorengoa adierazten dugu:

Lehenik. Literaturak askoz ere presentzia indartsuagoa izan behar duela hezkuntza-sistemaren maila guztietan, betiere kontuan hartuta, hezkuntza-marko arautuak eta zentralizazio atzerakoia helburu duten garaiotako azken berrikuntzek bereziki, ukatu egiten dutela Estatuko literatura guztituen izatea.

Bigarren. Eskaera bera hedatu behar da ahokotasunaren kasura ere; izan ere, usadioz izan duen neurrira bakarrik mugatua izatetik at, gaur egun ere errealitate bizi moduan

baitirau, esperientziarik aurrerakoienetatik abiatuta teknologia berriei egokitzeko gaitasuna agertuz.

Hirugarren. Salatu egiten dugu Estatuko hedabideek, gobernu-egituren ekimeneko politiken isla direnek, gure nazioetan egiten diren literatur eta kultur ekimen guztiak ukatu eta ezkutatu egiten dituztela.

Laugarren. Erakunde publikoei gure herri memorien berreskurapenean ahalegin berezia egin dezatela eskatzen diegu, batez ere ekimen herrikoiei lotuak direnentzat eta espazio publikora sarbide urriak dituztenentzat. Era berean, gizarte osoari dei egiten diogu eginkizun horretan buru-belarri sar dadin.

Bosgarren. Kultur industriek eta hedabideek sortutako eduki hutsal eta iheskorren aurrean, kultur esperientzia sustraidun, konprometitu eta kritikoak sortu eta bultzatzearen alde egiten dugu.

Seigarren. Azkenik, gure literaturak elikatzen dituzten gizarteetako partaide garenez, eta gure hurrenez hurreneko nazioak burujabetza-mailarik handienak lortzeko helburuarekin bizitzen ari diren historiako prozesuekiko alboratuta ez gaudenez, gure errealitate nazionalen eta horren ondorioz gure kulturen eta literatur sistemen normalkuntza osoa lortzeko lanean jarraituko dugu.

Irakur daitekeen moduan, espainiar birzentralismoaren aurrean Donostiako Galeuscaren aurtengo ebazpena benetakoz hizkuntz autodeterminazioaren aldarria ere bada, eta ondorio zehatz batzuk ekarriko ditu: besteak beste, Espainiako Kultur Ministerioan liburugintzaren arduraduna den Lassalle jaunarekin elkarrizketa burutzea. Izan ere, aurreko legealdiko espainiar legebiltzarreko Kultur Batzordean aho batez onartu zen aipatu Ministerioak idazle guztiei luzatuko zizkiela laguntzak, nahiz eta, praktikan, laguntza horiek ACEko (Asociación Colegiada de Escritores de España) bazkide direnek bakarrik —hau da, gaztelaniaz idazten dutenek— eskuratzen dituzten, gainerako hizkuntzotako idazleok baztertuz.

Edozein modutara, Espainiako Konstituzioak, 1978an, argi eta garbi utzi zuen bere hirugarren artikuluan honako hau: «las lenguas españolas son: el castellano, la lengua

oficial que todos tienen el deber de conocer y el derecho de usar en sus respectivas jurisdicciones, el euskera, el catalán y el gallego». Hau da, oso bitxia da ez dela esaten «la lengua oficial de España es el español», espainola ez baita existitu ere egiten legalki; «las lenguas españolas» omen dira existitzen direnak... Baina, goian esan bezala, praktikan espainiera soilik laguntzen da, jakina...

Donostiako Galeuscaz gain, aurtengo Zinemirak *Barrura begiratzeko leihoak* filma ez onartzeak ere, zoritxarrez, berriro zentsuraren garaira eta mendekuaren sasoietara eramán gaituela uste dut. Zergatik euskal errealitatearen irudikapenetan ez dira euskal presoak agertu ohi? Zergatik haien argazkiak jazartuak izaten dira eta, demagun, *Goenkaleren* hamaika atalen artean euskal presoen hutsunea horren da nabarmen? Zergatik *Barrura begiratzeko leihoak* ez da Zinemaldian egon?

Donostiako Zinemaldiaren zuzendariak horri buruz adierazitako desenkusak ez dira sinesgarriak izan. Ondo asko ezagutzen baitugu dokumentalaren egileen kalitatea (Zinemaldiaren aurreko beste ekitaldietan parte hartu dutenak...), baita zineman egun eta hemen preso politikoak egon badaudela azaltzearen beharra.

Amalur filmak frankismopeko zentsura gaudituz eta Donostiako festibalean aurkezterik izan zuen, Fragak kontrakoa nahi arren. *Barrura begiratzeko leihoak*, aldiz, ezin izan dugu Zinemaldi honetan ikusi. Berri gaiztoak, beraz, denontzat.

Hala eta guztiz ere, aurtengo Galeusca bezainbeste, Gabilondok, Olasagastik, Martinezek, Goikoetxeak eta Larrea-tegik beren apustuarekin kultur arloko autodeterminazioaren premia azpimarratu digutelakoan nago.

Izan ere, ez baita aski erakundeen laguntza kultura behar bezala garatu ahal izateko. Askotan alderantziz suertatzen delako. Har dezagun adibide gisa beste urte batzuetan txoko honetan ere hizpide izan dugun Praileaitzen gaia.

Praileaitz kobazuloaren eta bera dagoen toki berean usiatzen ari zen harrobiaren arteko talka gizarteratzen hasi

zenean, orduko Eusko Jaurlaritzako kultur arduraduna zen Miren Azkaraten jarrera ezin esan kultur ondareen defentsaren aldekoa izan zenik. Aldiz, haren oposizio politikoan zihardutenak Praileaitzen indusketaren alde lerratu ziren inolako ezbairik gabe.

Gobernua aldatu zenean, ordea, ez Isabel Zelaa ez Antonio Rivera, Praileaitz horren ardura eskuratu zuten agintari politiko berriak, ez ziren gai izan oposizioan defendatu zutenari eusteko. Botere aldaketak, beraz, ez du beti bermatzen, kultur arloan bederen, inolako jarrera aldaketarik.

Baina, halere, erakundeen aldaketak arazo kulturalaren aurrean aldaketa ere ekar lezake, jakina. Horra hor, Praileaitzen gaia dela-eta, Gipuzkoako kultur arduradunen jarrera aldaketa, indusketa lanak berriro irekiz. Horrekin batera, begi bistakoa da harrobian egin ohi dituzten lanak zelatapean egongo direla; eta, horrekin batera, aztarnategiaren ikerketak segida izango duela ziurtatzen da. Horra hor nola aldaketa politikoak erakundeetan kultur aldaketa ere ekar dezakeen.

Ildo beretik ulertu beharra dago, nire ustez, Gipuzkoako Foru Aldundiak euskarari emango dion trataera; legeak lege, kultur praktika berri bat garatuko delakoan nago. Ahalzkoa bezainbeste, beharrezkoa, noski.

Horrela ulertu omen du Espainiako Gobernuaren ordezkaria den Urquijo jaunak, eta, horregatik, hizkuntza aldaketa horri helegitea ezarri dio... Baina horrek ezin izango du ezabatu *kultur autodeterminazioaren beharra*, alderantziz baizik. Zeren eta mota horietariko jarrerek begi bistan uzten baitute erakunde politikoek hautuek, kultura guztiz baldintzatu ezin badute ere, kultur arloan eragina daukatela beti. Kultura, azkenean, politika ere badelako...¶